

УДК 94 (477.7)

ЛЕГАЛЬНІСТЬ І САКРАЛЬНІСТЬ ВЛАДИ КНЯЗЯ У СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Петро Ющенко

Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова
Україна, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9
e-mail: t.i@bigmir.net

Дослідники загалом сходяться на думці, що походження Русі та поява владної династії ховається у безодні та мороці століть. І це не розраховані на яскравий ефект слова, вони загалом відповідають дійсності. Попри більш ніж двохсотлітні зусилля істориків та етнологів залишаються неясними і роки виходу Русі на історичну арену протягом IX ст., і передуючі IX ст. часи розвитку східнослов'янської етнокультурної спільності, й обставини складання додержавних утворень, не кажучи вже про жодні деталі чи подробиці та, власне, саме створення державності та появи правлячої династії [1].

Отже метою нашої статті є спроба визначити основні напрямки сучасного трактування поняття «князь» в історичних дослідженнях XX ст., які стосувалися природи й особливостей еволюції інституту князівської влади на Русі у IX-X ст., означити основні підходи до розуміння місця князя у державно-владному механізмі Русі.

IX ст. стало початком феодальної формації, що проіснувала на Русі тисячу років. Ранній феодалізм охопив IX-XI ст. Він збігся з періодом політично-територіального оформлення Руської держави. Це свого роду перехідний період, коли центральна влада була неспроможна обмежити права місцевої знаті. Держава, яка виникла на сході Європи не могла з'явитися знезацька. Вона не стала продуктом діяльності певних легендарних героїв, чи якогось особливого перманентного акту на зразок акту Божого створення світу. Русь стала продуктом еволюції суспільно-політичних відносин у східнослов'янських племен, які відбувалися у другій половині I тисячоліття. Місцеві племінні династії, про які свідомо не згадує літописець, формувались у період боротьби слов'ян за нові території та право на незалежне існування.

Уже у часи черняхівської культури слов'яни-венеди, підкорені Германаріхом, знаходилися у складі його держави з порівняно високим економічним розвитком, а Бож – князь слов'янських антів – зробив спробу зві-

льнитися від опіки готів, ослаблених гунами [2]. Близько 380 р. його самого та його синів і ще 70 старійшин готи взяли у полон і стратили. Але держава антів залишилася. Між 480-558 рр. в антському союзі, цій своєрідній протодержаві формується військова організація владних інституцій. Формується керівна група військових старшин (воєначальників), заможних людей з яких складалась управлінська рада. Сила держави антів, як пише Наталя Полонська-Василенко, примушувала Візантію рахуватися з нею. Антська держава простягалася від Дунаю до Дону та припинила своє існування тільки під натиском аварів [3]. Інша слов'янська держава постала на Волині. Про неї у своїх працях згадував арабських хроніст Аль-Масуді. Державу волинян, про яку згадував Аль-Масуді у 40-х рр. X ст., В.О. Ключевський вважав союзом дулібів: «Ми застаємо у східних слов'ян на Карпатах у VI ст. великий воєнний союз, який можна поставити на початок нашої історії: вона почалася з VI сторіччя на південно-східних схилах і передгір'ях Карпат» [4].

Південно-східні слов'яни пройшли готську, гунську, аварську, хозарську «школи», поки були готові до створення своєї Київської держави, хоч і не без допомоги варязьких князів. Факт досить швидкої слов'янізації князів з династії Рюриковичів, прийняття окремої від інших скандинавських народів православної віри є безсумнівним доказом політичної активності місцевої слов'янської еліти, здатної впливати на процеси державної розбудови. До цих процесів були залучені широкі верстви боярства, навіть міщан, про що яскраво свідчить дієвість вічових структур на Русі. Нерідко боярство та населення великих міських центрів, зокрема Києва, Галича й інших, запрошували та проганяли своїх князів [5].

У містах, що існували та були центрами племінних князівств, сиділи місцеві князі, які знаходились у васальній залежності від Києва. Так, згадуються місцеві князі у древлян (князь Мал), в'ятичів (князь Ходоту), а також є згадка про турівського князя Тура. Їх залучали як со-

юзників київських князів до закордонних походів, а також для збору та передачі у центр данини. Київська держава являла собою тоді своєрідну асоціацію «світлих» і «великих» князів, які перебували «під рукою» великого князя київського.

Для легалізації та легітимації влади необхідно встановити певні відносини панування та підпорядкування, які б визнавалися більшістю населення та виправдовували б в їх свідомості застосування носієм влади примусу та насильства стосовно них. Макс Вебер запропонував три типи санкціонування та виправдання державно-владного насильства. По-перше, це авторитет «вічно другого»: авторитет устоїв, освячених іконним значимістю та звичною орієнтацією на їх виконання, - традиційне панування, як його здійснювали патріарх і патримоніальний князь старого типу. Далі йшов авторитет незвичайного особистого обдарування (харизма), повна особиста відданість та особисте довір'я, викликаного наявністю якостей вождя у певної людини: одкровення, героїзм та інші, - харизматичне владарювання, як його здійснює пророк, або - у політичній галузі - вибраний князь воєначальник, або плебісцитарний господар, видатний демагог і політичний партійний вождь. І, насамкінець, панування у силу «легальності», у силу віри в обов'язки легально встановлені ділової «компетентності», яка базується на раціонально створених правилах, тобто є орієнтацією на підкорення при виконанні певних правил [6].

Перші держави на території Східної Європи являли собою певні архаїчні утворення, які характеризує наявність певної групи людей, що використовують силу з метою домогтися підкорення своїм командам і претендує на право командувати та право підкоряти, тобто право на те, щоб бути легітимною. Оця друга риса є особливо важливою, бо дозволяє встановити чітку відмінність між бандою грабіжників і «державним апаратом». Власне держава і відрізняється від вождества тим, що зародкові органи управління у цьому політичному союзі трансформуються у спеціалізований бюрократичний апарат, заснований на позаклянових зв'язках [7].

Свідчення літописців щодо східнослов'янського суспільства персоніфікуються з другої половини IX ст. У цей період північно-східна група східнослов'янських племен, як і угро-фінське населення - чудь і меря, платили данину норманам до покликання князів. Нормани поступово оволодівали такими їх центрами, як Ладога, Новгород, Ізборськ та ін.,

втягуючи їх дедалі більше у балтійську торговельно-економічну зону. Нормани контролювали Волзький торговельний шлях у Каспійське море, де постійно стикалися з хозарами. У той же час із полян і сіверян, що належали до південно-східної слов'янської групи, а також із східних в'ятичів збирали данину хозари [8].

Отже, напередодні виникнення Київської Русі у Східній Європі існувало дві зони впливу Балтійська - контрольована норманами, та каспійсько-причорноморська - контрольована Хозарським каганатом. Вони боролися між собою за вплив на слов'ян. Не знаючи впливу варягів, поляни займали відособлене становище серед племінних союзів. Поляни, до встановлення над ними хозарського впливу, мали власну князівську династію, власну політичну історію. Це дозволило літописцям використати їх для опису історії богообраного народу, а їх столицю як прообраз богообраного державницького міста. Тому для стародавніх книжників-літописців поява князівської влади рівнозначна початку дійсності, початку власної історії, яка вимірювалася ними «від початку міста», тобто асоціювалася з конкретним історичним міфом про певний богообраний народ і певне богообране місто.

Для багатьох народів до новітньої доби, як зауважує відомий англійський соціолог Ентоні Д. Сміт, межа між міфом та історією була розмита, а то й узагалі не існувала: «Навколо ядра добре засвідчених подій з готовністю наростають драматичні оповідки про минувшину, що здобувають широку довіру та служать теперішній, або майбутній меті ...міфи про заснування політичних утворень, визволення, міграцію та вибір беруть якусь історичну подію за вихідний пункт для дальшої інтерпретації і доповнення новими подробицями» [9].

У фольклорній пам'яті руського селянства билинний пахар Микула Селянинович, тезка найбільш популярного руського святого - Ніколи, сильніший князя-чародія Вольги та його дружини, йому підвладна сила Матері сирої землі. Богатирськими пахарями у слов'янському фольклорі були не тільки представники трудової страти, селяни, а й богатирською оранкою займалися і перші святі руські князі початку XI ст. Борис і Гліб. В українських переказах вони викували перший плуг, в який закували страшного Змія та пропахали на ньому Змієві Вали - стародавні земляні укріплення на кордоні з Диким степом [10]. Звичайно, київські князі ніколи не займалися оранкою та вирощуванням хліба. Історично склалось, що церковне вшанування діяльності кня-

зів співпадало з традиційним сільськогосподарським циклом.

Літописні зводи, які готувалися під контролем київської династії Рюриковичів, мали показати легендарну, у дусі тогочасних переказів про походження влади, історію князівської династії. Поза увагою літописців залишались місцеві князівські династії слов'янських племінних союзів. «Ідеологічно-правильно» трактувались слов'янські перекази та варязькі саги про появу князівської влади у полян та у східних слов'ян. Вміщена у недатованій частині «Повісті временних літ» епонімічна легенда про заснування Києва Києм, Щеком і Хоривом сповіщає нам не тільки і не стільки про народження міста, скільки про походження місцевої князівської влади та встановлення цивілізаційного ладу (порядку) у Поляно-Руській землі. Літописець вигідно вирізняє, невлучимих за археологічними даними полян, з-поміж інших східнослов'янських племінних князів, що утворили підвалини середньовічної Київської держави. У літописі відкривається експлікація ідеї про одвічну богообраність і призначення Києва стати престолом царства всієї Русі: «Да даст тебе Господь смысл и разум, и поставит тебя над Израилем». Адже, київські поляни, у візії нашого літописця, то і є сучасна йому Русь: «оже нынн зовомая Русь» [11].

Обґрунтовуючи легітимне походження стольного граду Русі та її правлячої династії, він наголошує на тому, що фундатором останньої був не якийсь там перевізник через Дніпро, як подекують невігласи, а правдивий князь-достойник племінного князіння полян. Тим самим підкреслюється, що заснування Києва ніби сталося з благословення володаря царгородського престолу – міфічного глави сім'ї усіх християнських народів тогочасного світу. У такий спосіб першовитоки стольного граду Русі та її правляча династія пов'язувалися узами спіритуального споріднення з візантійським імператорським домом. У києвоцентричній візії історії свого народу, смерть князя Кия та його братів виступає у світосприйнятті старокіївського літописця переломною її віхою. По сих літах, зауважує автор «Повісті временних літ», стали зазнавати поляни утисків з боку сусідніх східнослов'янських племен, а згодом й чужинців [12].

О.П. Толочко розглядає передану Нестором легенду про Кия-перевізника через поширення у тогочасній Європі легендарних оповідок про простолюдинів, які стали новими володарями територій і влади взамін втративших власну сакральну силу царів. Він наголошує,

що у літописних записах IX-X ст. поєднано три міфологеми, пов'язані з князем і його владою: умертвіння царя, князівського весілля та низького походження правонаступника влади [13].

Отже, у політико-ідеологічних уявленнях XI-XII ст. середньовічних книжників-історіографів визначальною була тема богообраності Поляно-Руської землі Русі (бо поляни то «яже ныне зовомая Русь»). Цю тему і розвиває літописне Сказання про хозарську данину, де ознакою такої богообраності є мотив мечів обосічних, запозичений літописцем із Книги Псалмів (Пс. 149, 4-9). Ось чому, оповідаючи про ранню історію Русі та походження правлячого київського дому, давньоруський книжник аж ніяк не міг обійти своєю увагою питання про етимологію назви її стольного граду, бо середньовічна етимологія ніколи не буває випадковою. На думку французького історика і культуролога Бернара Гене, «Слово так тесно связано с вещью, что объяснит имя человека или название места – значит уже разоблачит природу этого человека или этого места, предсказать их судьбу. Так простая деривация (оставляя в стороне вопрос, признает ли ее современная наука) может послужить народу основанием для гордости» [14]. Таке пов'язання виникнення стольного граду Русі та його гаданого фундатора узами співпричетності з візантійським імператорським домом мало обґрунтувати думку про те, що «народження» Києва та Києво-Руської держави сталося нібито з благословення володаря царгородського престолу – беззаперечного суверена усієї християнської ойкумени [15].

Сповістивши про богообраність полян та їх князівської династії, літописець звертається до іншого легендарного сюжету про данину, яку брали зі східнослов'янських союзів племен хозари у середині IX ст. Далі у літописі з'являється у 862 р. легендарний варязький князь Рюрик зі своєю дружиною та починає правити у Новгороді. Він підкорив своїй владі сусідні племінні союзи кривичів і мурому та відправив своїх мужів далі по слов'янській землі.

Напівлегендарний прихід до Києва воєвод Рюрика (його «мужей») датується 882 р. «Повість временних літ» веде далі: «Аскольдъ же и Диръ остава въ граде семь, и многи варягы съвокуписта, и начаста владети Польскою [Полянскою] землею; Рюрику же княжашу в Новгороде». Із того часу книжники у своїх текстах завжди називають імена князів, чільних постатей історичного процесу. Розповідаючи

про події у Полянській землі та світі, Нестор мовить: «Иде Асколдъ и Диръ на Греки», але не «идоша поляне на Грекы», як могло бути сказано ним про події недавнього минулого. Наступне утвердження Рюриковичів у Києві, проголошення міста столицею Русі інституціонувало князівську владу, зробило її спадковою, тоді як у родоплемінному суспільстві влада вождів переходила не до їхніх найближчих родичів, а належала людям із верхівки їхнього роду або племені. У спадковості влади наука вбачає одну з ознак державності [16].

У літописній розповіді про прибуття Олега до Києва з Півночі свідомо проводиться ідея спадковості влади князя. Він вищий від місцевих князів, бо є наступником князя Рюрика: «Вы неста князя, ни рода княжа, но азъ есмь роду княжа», и вынесоша Игоря: «А се есть сынъ Рюриковъ». Цими словами наголошується на вищій обраності людей, котрі належали до князівського роду. Попередник Нестора, складач Найдавнішого Київського ізводу (1037-1039 рр.), реконструйованого О.О. Шахматовим, теж відстоював думку про законність і спадковість влади Аскольда й Діра, задля чого проголосив їх ...наступниками Кия, Щека і Хорива: «И по сихъ братъи княжаста Кыеве Асколдъ и Диръ и беаста владеюща Полями» [17].

На думку Б.М. Флорі, «підкреслюється роль князівської влади як сили, яка гарантує встановлення і збереження суспільного порядку. Разом з тим князівська влада виступає як зовнішня сила, що піднялася над міськими общинами через що вона здатна виповнити це завдання... влада виступає тут не як творець, а скоріше як захисник, гарант збереження вже існуючих правових норм» [18].

У 850-х рр. на Середній Наддніпрянщині існувало протодержавне об'єднання східних слов'ян. Історики й археологи найменували його «Руською землею». Злиття союзів племен і згуртування їх у цій «Руській землі» в етнокультурну спільність не відбилось у писемних джерелах. Неодноразово робилися спроби дослідити та визначити її на археологічному матеріалі. Вони потребують продовження та конкретизації. Проте літописи дають деякі підстави припускати виникнення першої східнослов'янської протодержави саме на середину IX ст. (князівство Аскольда й Діра). Однак феодальні відносини зароджуються у регіоні на кінець X ст. Тому утворення державності та становлення князівської влади там розпочалось і тривалий час проходило в умовах родоплемінного суспільства. Навіть якщо назвати

те суспільство перехідним від родоплемінного до феодального ладу, доводиться визнати, що паростки нового соціального укладу тоді ледь пробивалися, не змінюючи хоч трохи його суспільно-економічної суті [19].

Літописне повідомлення про запрошення Рюрика та його братів на княжий престол дозволяла історикам робити припущення про те, що державність і влада князя була занесена на Русь зовні. Так, В.Я. Петрухін називає Рюрика та його братів першим руським князем. Його поява у 860-ті роки значно збільшує надходження східної монети у Східну Європу та Скандинавію, «що знову ж таки пов'язують запрошенням варязьких князів (русі) в Новгород. Швеція ж починає домінувати у східній торгівлі (більше 10 тис. монет у другій половині IX ст.)» [20]. Дослідник також наголошує на першому розподілі слов'янських земель між своїми мужами і з цим пов'язує захоплення руською дружиною Києва 862 р. Дружинники Рюрика Аскольд і Дір, йдучи походом на Царград, побачили на Дніпрі містечко, населення якого сплачує данину хозарам. Звільнивши полян від хозарської данини, дружинники стали правити в Києві «Польської землі» [21]. Ну а далі історія йде по тексту «Повісті минулих літ». Отже, погляди В.Я. Петрухіна співпадають з сучасною домінуючою серед російських істориків концепцією про первинність Новгорода над Києвом і про відсутність власне історії династії Києвичів. Влада та державність на Русі походить із Північного центру – Новгорода та Ладоги, а Київ і поляни не впливали на утвердження Київської Русі. Суттєво, однак на думку В. Петрухіна, що власне Київ у ті часи (830-ті рр.) невідомий ні у писемних джерелах, ні археологічно. Припущення про направлення до Царграду руського посольства у 838 р. нічим не підтверджується [22].

Однак, якщо більш детально проаналізувати літопис, варяги запрошувались лише для виконання ними владних функцій на посаді князя. У зазначений період на території Північно-Західної Русі існували й інші державні органи – віче та військова дружина. Літописна оповідь розповідає про історію державно-політичних інститутів лише однієї групи племен. У них соціально-владна організація покладала на князя функцію управління та судочинства, хоча його посада була виборною. У питаннях управління князю допомагала його дружина. Починає поступово формуватися «елітарно-дружинна» частина суспільства, з багатих, великих, кращих, сильних людей. Однак значний вплив на владу має «народна»

культура. У Новгороді у зазначений період саме віче відіграло більшу роль у діяльності соціальної влади, значно обмежуючи компетенцію князя. Слово «вече» пов'язане зі словом вешати (говорить). У псковському діалекті «вечать» означає «кричати» (В.І. Даль), що деякою мірою може дати уявлення про способи вирішення питань на вічових зборах. Необхідно, однак, пам'ятати, що буквально розуміння слова може з часом вступати у протиріччя з реальним його призначенням. Рюрик з братами, дружиною та родом був запрошений на князювання. Не завоював собі владу за допомогою зброї, встановивши окупаційну владу над підкореним населенням, а саме був запрошеним на князювання дорослими, озброєними чоловіками, які самостійно вирішували питання організації державної влади. Акт запрошення на престол здійснили саме народні (громадські) збори. Тобто народне віче (або аналогічний чи близький інститут влади) стало джерелом влади князя [23].

Подібною, до описаного у літописі, була структура владних інституцій в інших європейських народів того часу. Вона спиралася на певні соціальні стереотипи характерні для людського мислення [24].

Поступово формується ранньофеодальна монархія. Інститут князівської влади бере свій початок від родоплемянних виборних військових ватажків (вождів) з кола найбільш сильних та авторитетних воїнів, які наділялись військовою та суддівською владою. Інколи племенні ватажки виконували ще й функції жерців. Поступово з вождів склалася місцева родоплеменна аристократія – князі, посади яких з часом перестають бути виборними та передаються у спадок. Традиційно представники аристократичних родів починають обіймати керівні посади у племенах слов'ян. Зокрема, саме Платон та Аристотель уперше вирізнили й описали аристократичну форму правління, за якої керівні посади у державі можуть займати лише представники аристократії (кращі люди). В Афінах – це євпатриди (до реформи Солона), а у Спарті – спартіати та представники двох царських династій [25]. На думку М.С. Грушевського, початок київської державності був тісно пов'язаний з інтересами князівської торгівлі, і це привело до того, що пізніше державні інтереси тісно переплелися з торговими, а купецький стан з управлінсько-адміністративним. Для легітимації своєї влади київські князі використовували інститут полюддя. Полюддя сприяло й отриманню натуральних податей (хутро, пушина, металева

зброя), які потім використовувались для ведення торгівлі з Візантією й азійськими державами.

Зі стабілізацією соціальних і політичних взаємовідносин відбувається поступова легітимація влади князя, тобто його визнають за суверена місцеві старійшини та населення. Київський князь переходить до умовно другої стадії утвердження свого єдиновладдя на східнослов'янських територіях. Князь організовує разом зі своїми підданими військові походи на Візантію. За участь у поході місцеві племенні вожді могли розраховувати на отримання частини нагробованого майна та підтвердження своєї влади на території, яка була частиною київської держави. До походів залучали і народне ополчення зібране з підконтрольних територій.

Візантійські й інші далекі походи Русі IX-X ст. сприяли інституалізації князівської влади, її внутрішній організації та структуризації. Влада князя ще не була настільки одноособною, що він змушений був рахуватися з військово-політичною міццю, на яку спиралася влада місцевих племенних князів. Ось чому від імені цього «княжжя» вони укладають угоди з Візантією, спільно ведуть міжнародну торгівлю та вирішують інші важливі питання внутрішньо-політичного життя. Київська Русь кінця IX – початку X ст. була відтак своєрідною політичною асоціацією «світлич і великих» князів та «великих бояр», що «сиділи» по градам і перебували «під рукою» у великого князя київського [26]. Як зауважував М.С. Грушевський, «сі походи, що були вінцем тодішньої дружинної організації, злучали в одне тіло всю дружинну верству, розкидану по цілому просторі держави, давали відчуття єдності державної організації, і тим були для неї дуже корисні. Не диво, що сі походи повторялися досить часто, поки не отяжіла державна організація, ставши більше диференційованою, глибоше розгалуженою» [27].

Отже, упродовж VII-X ст. у східних слов'ян відбувалися процеси формування власної єдиної держави, яка стала наступним актом державотворення у народів Східної Європи. Перші союзи племен, які постали у слов'ян у середині першого тисячоліття нашої ери дали поштовх до еволюції інституту одноособної влади та появи власної князівської династії Рюриковичів, яка зуміла поетапно об'єднати союзи племен та обґрунтувати власне сакральне право на управління і владу над підкореним населенням.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Котляр М.Ф. Історія суспільного життя Русі: Нариси / М.Ф. Котляр. – К.: Інститут історії України, 2016. – С. 8.
2. Баран В.Д. Давні слов'яни / В.Д. Баран. – К.: Альтернативи, 1998. – С. 158.
3. Полонська-Василенко Н. Історія України: в 2 томах / Наталія Полонська-Василенко. – Т. 1. – К.: Либідь, 1995. – С. 77.
4. Там само. – С. 78.
5. Баран В.Д. Вказ. пр. – С. 158.
6. Вебер М. Избранные произведения / Макс Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – С. 646-647.
7. Ричка В. «Вся королівська рать» (влада Київської Русі) / В. Ричка. – К.: Ін-т історії України, 2009. – С. 29.
8. Баран В.Д. Вказ. пр. – С. 160.
9. Ентоні Д.С. Національна ідентичність / переклад з англійської Петра Тарашука. – К., 1994 (цитуються за Ричка В. Вказ. пр. – С. 16.)
10. Петрухин В.Я. Русь в IX-X веках. От призвания варягов до выбора веры / В.Я. Петрухин. – М.: ФОРУМ; НЕОЛИТ, 2014. – С. 92.
11. Ричка В. Вказ. пр. – С.17.
12. Там само. – С.17.
13. Толочко А.П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология / А.П. Толочко. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 19.
14. Гене Бернар. История и историческая культура средневекового Запада / Пер. с фр. Эрнар Гене. – М., 2002. – С. 218.
15. Ричка В. Вказ. пр. – С. 18-19.
16. Котляр М.Ф. Еволюція суспільного життя київської русі (до середини XII ст.) // УДЖ. – 2015. – № 3. – С. 27.
17. Там само.
18. Флоря Б.Н. Представления об образовании государства и его основных функциях в русском и западно-славянском летописании / Б.Н. Флоря // Studia Balkanica: Раннефеодальные славянские государства и народности (Проблемы идеологии и культуры). – София, 1991. – Т. 20. – С. 45.
19. Котляр М.Ф. Вказ. пр. – С. 28.
20. Петрухин В.Я. Указ. тр. – С. 114.
21. Там само. – С. 115.
22. Там само. – С. 118.
23. Данилевский И.Н. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX-XII вв.). Учеб. пос. для студентов вузов / И.Н. Данилевский. – М.: Аспект Пресс, 1998. – С. 78.
24. Ахиезер А.А. Россия: Критика исторического опыта / А.А. Ахиезер. – Т. 1. – М.: Наука, 1991. – С. 66.
25. Правовий звичай як джерело українського права (IX-XIX ст.) / За редакцією І.Б.Усенка. – К.: Наукова думка, 2006. – С. 150.
26. Ричка В. Вказ. пр. – С. 38.
27. Грушевський М. Історія України-Руси / Михайло Грушевський: В 11 т., 12 кн. – Т. 1: до початку XI віка. – К., 1991. – С. 428.

Ющенко Петро Легальність і сакральність влади князя у сучасній історіографії

У статті на основі опрацювання монографічних і періодичних видань окреслюються певні напрямки формування історіографічної традиції дослідження походження та формування інституту князівської влади на Русі та його впливу на формування державності у східних слов'ян.

Ключові слова: князь, Київська Русь, влада, східні слов'яни

Ющенко Петр Легальность и сакральность власти князя в современной историографии

В статье на основе обработки монографических и периодических изданий очерчиваются некоторые направления формирования историографической традиции исследования происхождения и формирования института княжеской власти на Руси и его влияния на формирование государственности в восточных славянах.

Ключевые слова: князь, Киевская Русь, власть, восточные славяне

Yushchenko Petro Legality and sacred power of the prince in modern historiography

In the article on the basis of study monographs and periodicals are outlined certain directions of forming historiographical tradition study of the origin and formation of the institute of princely power in Russia and its influence on the formation of statehood in the eastern Slavs.

In the IX century was the beginning of the feudal structure that existed in Russia for a thousand years. Early feudalism – covered IX-XI centuries. It coincided with a period of political-territorial processing of Rus formation. This was a kind of transition period, when the central government was unable to restrict the rights of the local nobility.

Rus became the product of the evolution of social and political relations in East Slavic tribes that took place in the second half of the millennium. On the eve of the emergence of Kievan Rus in Eastern Europe there were two zones of influence, Baltic – controlled Normans and Caspian-Black Sea – controlled Khazar Khanate. They fought among themselves for influence over the Slavs. They didn't know about the impact of the Normans, so polians occupied the isolated position among tribal alliances. Polians, before the establishment over them the Khazar exposure, had their own princely dynasty, its own political history. This allowed the chroniclers to use them to describe the history of God's chosen people and their capital as a prototype statehood God's chosen city. Therefore, the ancient scribes, chroniclers appearance of princely power equivalent to the start of fact, the beginning of their history, which is measured them «from the beginning of the city», that was associated with specific historical myth of a God's chosen people and God's chosen certain city.

Chronicles, which were prepared under the supervision of Kiev Rurik dynasty, had to show a legendary, in the spirit of contemporary legends about the origin of power, the history of the princely dynasty. Chroniclers remained neglected local princely dynasty of Slavic tribal unions. «Ideologically-right» treated Slavic legends and sagas Norman appearance of princely power in clearings and in the eastern Slavs.

Thus, during the VII-X century Eastern Slavs had the processes of forming their own unified state, which was the next act of state the peoples of Eastern Europe. The first tribal unions, facing the Slavs in the middle of the first millennium AD gave impetus to the evolution of the Institute of one-man rule and the emergence of its own prince Rurik dynasty, which has managed to gradually unite the tribes and unions to justify their own sacred right to control and power over the subjugated population.

Keywords: Prince, Kievan Rus, power, eastern Slavs

Рецензенти:

Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор

Тихонов А.К., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 06.07.2016 р.